

bok recensioner

Om kvinnligt och annat ledarskap i sjukvården

BARBRO DAHLBOM-HALL

Lära läkare leda

Natur och Kultur,
111 sidor

Barbro Dahlbom-Hall är en av landets mest använda föreläsare vid chefsutbildningskurser för läkare. Hon har särskilt intresserat sig för kvinnors problem som chefer inom sjukvården — ett område där hon gjort en betydande pionjärinsats. Titeln på hennes bok "Lära läkare leda" är mer originell än adekvat. Boken är en blandning av ett föreläsningskompendium och en debattskrift. Den är mycket lättläst — man läser igenom den på en dryg timme. Detta tillsammans med en något slarvig strukturerings av stoffet inbjuder till sträckläsning, vilket rimligen minskar förutsättningarna att tillgodogöra sig hela innehållet. Den använda dispositionen fungerar säkert utmärkt vid muntlig framställning, men mindre bra i bokform. Det samma gäller också delar av innehållet med många kategoriska påståenden och generaliseringar som ter sig alltför ytliga i skrift.

Bokens första del behandlar ledarskapets personlighetsmässiga aspekter. Författarens hypotes är att läkarna förlorat makten över sjukvården därför att de flytt undan ledarskapets krav och istället ägnat sig åt patienter

och forskning. En uttalad skepsis mot forskning och forskningsmeriter genomsyrar hela boken. Jag kan utan vidare hålla med om att tex en klinikchef har viktigare uppgifter än att själv producera artiklar i vetenskapliga tidskrifter. Däremot ifrågasätter jag starkt ett medicinskt ledarskap som inte baseras på någon form av vetenskaplig utbildning. Författaren förespråkar också att chefskapet skall vara ett heltidsjobb där högst en halv dag i veckan skall ägnas åt "patienter". Samtidigt skriver hon redan på sid 16 "Ett riktigt chefskap bör inte utövas mer än cirka 6 år!". Man frågar sig hur dessa två principer samtidigt skall kunna tillämpas vid mindre sjukvårdsenheter. I slutet av boken talar hon också med viss entusiasm om japansk chefsutveckling där den aktiva chefstiden tydligen är 15–25 år!

Bokens bästa avsnitt behandlar de kvinnliga chefernas situation och är i högsta grad läsvärt även för män. Det gäller också det näst sista kapitlet "Att inte ha tid för sig själv — ett hinder för att leda".

Det handlar om stressreaktioner och utbränning. De avslutande meningarna är värda att citeras i sin helhet: "Verklighetsanpassa ambitioner och mål. Stoppa den inre röstens självanklagelser, överkrav och hjälplöshet. Viktigt är också att "säga adjö" till en del av sitt liv och att tillåta sig att känna sorgen över detta. Inte förrän man sagt sitt adjö kan man säga goddag till nya möjligheter. Vidare är det viktigt att man unnar sig stimulans, att göra roliga och annorlunda saker och att ägna sig åt sig själv. Men allt detta behöver man göra medan det ännu är tid!".

Även om boken skulle må väl av en bearbetning är den värd att köpa och läsa redan i sitt nuvarande skick. Barbro Dahlbom-Hall skiljer sig på ett mycket fördelaktigt sätt från den hord av ishockeytränare, börshajar och andra självutnämnda experter som med feta konsultarvoden idag parasiterar på den svenska sjukvården.

Bengt Wadman

Vanförevårdens uppbyggande och fall

ALLAN PERSSON

Vanföreanstalten i Helsingborg

— en minnesskrift av lagmannen och ordföranden i vanförevårdsföreningen

(En vanföreanstalts uppbyggnad och försvinnande 1887–1971)

Lagmannen och förre ordförande för Vanföreanstalten i Helsingborg har skrivit ett förnämligt epos om vanförevårdens uppbyggnad och fall under 100 år i Sverige. Han berättar om hur ledande personer inom borgerligheten i Helsingborg inspirerades av de insatser som pastor Hans Knudsen gjorde i Danmark för att ge vanföra möjligheter till utbildning och utkomst. Han hade i sin pastorstjänst mött en vanför flicka och tagit starkt intryck av flickans svårigheter och tog initiativ till grundande av Samfundet og Hjemmet för Vanföra i Köpenhamn. Redan 1873 startade han en primitiv klinik och senare även undervisning av vanföra barn i olika yrken. Helsingborgsläkaren Gustaf Neuman tog starkt intryck av Hjemmet för vanföras verksamhet och när han kom hem från en Köpenhamnsresa berättade han för generallöjtnanten Cederström vad han upplevt i Köpenhamn. Man kom överens om att samla ett antal inflytelserika helsingborgare för att diskutera frågan om en svensk förening för vård och utbildning av vanföra.

Intresset för en förening var stort. Man sände ut teckningslistor för minst 50 kronors-bidrag. Flera i kungafamiljen tecknade sig som ständiga medlemmar bla kung Oscar och drottningen. Landshövding, biskop, hovstallmästare, ett 75-tal adliga personer och en rad militära återfinns på listorna. Författaren August Strindberg och den kände tidningsmannen Fredrik Borg antecknade sig som femårsmedlemmar.

Redan från starten fick stiftelsen karaktären av de framgångsrika människornas omhändertagande av de ur

samhället utstötta vanföra. Medan andra barn vid den tiden fått rätt till skolgång stod de här barnen utan rätt att gå till folkskola eller få yrkesutbildning. Inte heller hade de möjligheter att få medicinsk vård eller hjälpmedel.

Ur dagens synpunkt blev både utbildningen och vården primitiv. Eleverna skulle uppfostras till hederliga medborgare och ges möjlighet att i någon mån kunna bidra till sin försörjning efter två, tre års utbildning.

Allan Persson förskönar inte situationen för de vanföra. Det är i ett förmyndarsamhälle de lever under utbildningsåren. Även om de uppnått myndighetsåldern står de under anstaltens hårda regler. Efter kvällsmaten fick man inte vara utanför anstalten längre än till kl 20 för flickorna och 21 för pojkarna. Olydnad bestrafades. I verkstäderna producerades tjänster åt företag och allmänhet och till att börja med fick eleverna ersättning för arbetet. Men på grund av anstaltens dåliga ekonomi gick man över till flitpengar, som när eleverna protesterade, blev fick-pengar (med oförändrat belopp).

När eleverna kom hem efter åren på anstalten skulle de försörja sig. I levnadsbeskrivningar som f.d elever lämnade till kurator under åren fram till 1930 framgår att få av eleverna kunde försörja sig av arbete. De hade oftast en pension enl 1913 års folkpensionslag. Det betydde att föräldrar eller, i de få fall man var gift, den andra maken ansvarade för försörjningen.

Vanföreanstaltens verksamhet kom alltmer att inlämmas i samhällets omvårdnad. Trots stora ambitioner kunde inte anstaltsledningarna utveckla verksamheten i takt med tidens krav på ökad utbildning, arbetsrehabilitering, social- och medicinsk service. Genom riksdagsbeslut 1971 upphörde de fyra vanföreanstalternas verksamhet.

Om man nu ser tillbaka i tiden kan man konstatera att de grupper av handikappade, som anstalterna värnade om, inte ens idag får del av den arbetsrehabilitering som de enligt många utredningar och riksdagsbeslut ska ha

rätt till. Arbetsmarknadsinstitutet fylls av andra grupper av arbetstagare som behöver omskolning och den medicinska rehabiliteringen arbetar med nyskådade medan de med medfödda eller under barnaåren uppkomna svåra handikapp i ringa grad får del av dessa resurser.

Det vore välgörande om dagens administratörer i AMS, SAMHALL och landstingen tar del av Allan Perssons historik. Utan kunskap om det förflutna kan det vara svårt att förstå dagens verklighet för dem som har markanta funktionsnedsättningar.

Låt mig citera några rader av en ung flicka som skriver: "Sex månader tillbringade jag på AMI-S. 'De särskilda resurserna' såg jag inte röken av. Att få en arbetsstol till mej måste beställas och det tog tre månader. — På kvällarna hade de inga fritidsaktiviteter — bara att se TV. Det blev jobbigt och frustrerande. — I Malmö fanns tidigare handikappkonsulenter men de försvann och vi hänvisas till den decentraliserade socialtjänsten, som ingenting kan om oss."

Nils Wallin

Diabetes, diet och skuldkänslor

LENA WILLIAM-OLSSON
Rabén & Sjögrens förlag, 1989
163 sidor, cirkapris 157:—

Diabetikern och våra livsvillkor

Lena William-Olsson har i denna bok bearbetat sin avhandling om diabetikers livsvillkor från 1986 för att sprida kunskap om det som skiljer och förklarar diabetikerna och den friskes livssituation.

Hennes akademiska avhandling i ämnet pedagogik byggde på ett kvalitativt forskningsmaterial hämtat från möten med diabetiker i form av deltagande observationer (i samband med diabetesundervisning av sjuksköters-

ka), fokuserade intervjuer med tio diabetiker och från en serie gruppsamtal där fem kvinnor, en man, diabetes-sjuksköterska och författarinnan deltog.

Mycket av tolkningarna i denna bok torde också vara hämtat ur egen fatatur. Författarinnan är själv diabetiker sedan drygt 45 år.

Kanske är det detta förhållande mera än patienternas könsfördelning i forskningsmaterialet, som lett fram till att de beskrivna livsvillkoren mest tecknas utifrån en kvinnlig synvinkel. I boken gestaltas nämligen alla diabetiker i form av tre fiktiva kvinnor Anna, Britta och Rut.

Människor av idag lever ett liv där många beslut måste fattas. För många är besluten aldrig särskilt medvetna, för andra formas de utifrån inneboende idéer om t. ex. gott-ont eller nyttigt-skadligt. Den "omedvetna" nutidsmänniskans beslut i en värld med många konsumtionstillfällen leder ofta till ökad risk för vällivnadsjukdomar såsom övervikt, hjärtinfarkt och typ 2 diabetes. Få tycks dock drabbas av existentiell ångest inför detta.

I synnerhet typ 2 diabetes är en sjukdom med stor ärftlighet, men där ändå livsstilen spelar en avgörande roll för om och när sjukdomen skall uppträda. Undersökningar har visat att graden av övervikt tio år före en eventuell debut av typ 2 diabetes var en mycket betydelsefull faktor för om sjukdomen skulle manifestera sig eller ej.

För den diabetessjuka blir inte enbart framtiden ångestfull i ett sådant perspektiv. Även de förflutna handlingarna skuldbelastas och självtilliten krymper.

Detta förefaller drabba medelålders kvinnor mera än jämnåriga män. Lena William-Olssons bok är full av exempel på diabetesskvinnors passivitet, självbedrägerier och ångest inför sin sjukdom. Kanske har män lättare att agera, sträva efter mål och vara tävlingsinriktade. I så fall kan det leda till bättre möjligheter att klara en god diabetesk kontroll. Uteslutet är det dock

inte att det ansvar kvinnor traditionellt har för kosthållningen i hemmet leder till större skuld känslor när en livsstilssjukdom slår till i familjen. Detta kan i förlängningen försvåra för henne att kontrollera sin sjukdom på grund av sämre självrespekt.

För mannen är steget från tablett-till insulinbehandling oftast logiskt och konsekvent, medan det för den kvinnliga typ 2 diabetespatienten blir ytterligare en påminnelse om att kosten kanske skulle ha kunnat vara bättre. "Straff"-upplevelsen ligger då nära till hands och fortsatt dålig sjukdomskontroll blir följden.

Lena William-Olssons bok är viktig läsning för all vårdpersonal som har med diabetesbehandling att göra. Bokens innehåll är inte insnävat till att gälla enbart diabetiker. Nej, alla människor har i sig fragment av varje diabetikers sätt att förhålla sig till livet. Skärvornas storlek beror mera på hur utsatta vi upplever oss vara i tillvaron, mindre på vad som förorsakar utsattheten. För de friska kan orsakerna till utsattheten komma och gå; för diabetikern är handikappet beständigt och villkoren i livet blir strängare.

Lena William-Olsson lär oss att undervisning är viktig, men långt ifrån allt. En mänskligare diabetesvård måste bygga på respekt för den diabetessjuke. En bättre diabetesvård än dagens kan det bli om patientens kunskap om sin tillvaro och sin sjukdom kan få bilda bas för undervisningen.

Dan K G Andersson

Våra recensenter

Bengt Wadman docent och verksam vid medicinkliniken, Regionsjukhuset, Örebro
Nils Wallin Dan K Andersson distriktsläkare vid Vårdcentralen i Laxå.

Böcker till redaktionen

Socialstyrelsen

Förändringar inom missbrukar- och ungdomsvården 1987 med anledning av nytt statsbidrag till missbrukarvården m m

SoS-rapport 1989: 15, 64 sid

Helga Wolf

Amning – ja tak

Ammeviden
Ammelitteratur

3 småskrifter från FADLs Forlag, Köpenhamn 1989

Hugo Lagercrantz

Den ofödda människan. Om fostrets utveckling och omställningen vid födelsen

Norstedts 1989, ISBN 91-1-883782-4, 151 sid, inb

Socialstyrelsen

I dialog med välfärden

SoS-Rapport 1989:21, ISBN 91-38-11104-7, 90 sid

Socialstyrelsen

Barn & familj på behandlingshem, barnhem m m

Allmänna råd från socialstyrelsen 1989:4, 37 sid

Stiftelsen för föräldrasamverkan DHB – Hfr – SDR

Tidigt stöd till familjer med hörsel-skadade och döva barn

Allmänna Barnhuset, 1989, ISBN 91-86678-23-X, 20 kr, 37 sid

Bertil Pettersson

Så är det bara

Fripress 1989, ISBN 91-7896-100-9, 147 kr, 191 sid

Elisabeth Svensson & Märtha Ericson
Läkemedel och matematik

Natur och Kultur, Böcker för vårdsektorn, ISBN 91-27-50381B, 157 sid

Maria Bergom Larsson

Nedstigning. Tester kring en myt

Bokförlaget ÅSAK 1989, ISBN 91-7830-044-4, 136 sid, 105 kr

Linda Schierse Leonard

Vägen till det inre bröllopet

Att förändra en kärleksrelation
Natur och Kultur 1989, ISBN 91-27-01877-6, 266 sid, 207 sid, inb

Jan Rollof

Trött av penicillin. Frågor och svar om infektioner

Almqvist & Wiksell 1989, ISBN 91-20-09019-6, 115 sid

Gunnar Skoog

Att uppleva sjukdom. En introduktion till medicinsk psykologi

Studentlitteratur 1989, ISBN 91-44-26991-9, 99 sid, 95 kr

Inger Andersson

Ålderdomshem i brytningstid

Blekinge FoU-enhet för socialtjänst och primärvård, rapport 1989:2, Tåkasjövägen 36, 29300 Olofström, 58 sid

Jens Modvig, Henrik Saelan, (red)

Klinisk socialmedicin, en introduktion

FADLs forlag, Danmark, ISBN 87-7749-013-4, 196 sid

Eva Nyberg

Att påbörja en ständig resa. Om invandrarfamiljers kulturella relationer

Stockholms läns landsting, Omsorgsnämnden 1989, ISBN 91-86700-28-6, 190 sid

Carl-Erik Brattemo

Den inre världen och dess språk

Bokförlaget ÅSAK 1989, ISBN 91-7830-045-2, 175 sid, 120 kr

Socialmedicinsk tidskrift nr 4 1990